

УДК 37.091.3:7.01

ІННОВАЦІЙНІ ФОРМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Тетяна СТРИТЬЄВИЧ (Кіровоград)

Постановка проблеми. Модернізація сучасної системи освіти здійснюється з дотриманням вимог Болонської декларації та передбачає підготовку вчителів образотворчого мистецтва високої кваліфікації згідно з соціальним замовленням. Тому в останні роки переглядається система педагогічної освіти в Україні, яка здебільшого була спрямована на оволодіння знаннями і вміннями з окремих спеціальних дисциплін і не завжди забезпечувала професійну підготовленість учителя до цілісного гуманно-демократичного виховання учнів і творчого самовдосконалення власної особистості.

Методична підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва має базуватися на сучасних технологіях навчання, якими випускники повинні володіти бездоганно. Сьогодні намітився перехід від авторитарної педагогіки до гуманістичного розвитку особистості, від накопичення знань до вміння оперувати знаннями, від “одноразової” освіти до безперервної, від поточної організації навчання до індивідуальної. Тому навчальні методики вищої школи повинні бути змінені. Підвищення вимог до якості освіти стає нагальною проблемою і умовою розвитку системи вищої освіти, стимулом оновлення її змісту на основі принципів фундаментальності, інтегративності, спадкоємності і практичної спрямованості.

Сучасний стан підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах диктує необхідність пошуку нових шляхів підвищення якості їхньої теоретичної підготовки, здатності до самостійної творчої праці, професійного саморозвитку, а головне – засобів і методів підготовки випускника вузу до мистецької та професійної діяльності. Наразі існують протиріччя між програмними вимогами і реальною підготовкою майбутніх учителів. Неготовність студентів до використання набутих знань, невміння поєднувати різні види фахової діяльності та абстрактне уявлення про майбутню роботу є нагальними проблемами педагогічної науки, що потребують вдосконалення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Процес формування особистості педагога у мистецькій освіті висвітлювали у своїх працях В.Ф. Орлов, Л.І. Рувинський, В.А. Семиченко, В.А. Якунін; становлення і розвиток педагогічної майстерності педагога вивчали

Є.С. Барбіна, І.А. Зязюн, М.М. Тарасович та ін. Особливості змісту педагогічної освіти окреслили – А.М. Алексюк, Н.В. Гончаренко, М.Б. Євтух, І.А. Зязюн, В.І. Луговий, В.В. Сагада та ін. Предметом уваги дослідників стали питання індивідуалізації професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя (О.М. Пехота). У рамках загально педагогічної проблеми на доцільність та ефективність застосування активних методів навчання звертається досить велика увага в підготовці вчителів різних спеціальностей (О.Любашенко, Г.Мартьянова, В.Руденко, О.Ємець, М.Пашенко та ін.). Але цього не можна сказати щодо системи підготовки вчителів образотворчого мистецтва. Відповідно слушною та актуальною є думка академіка А.Гайжутіса, який зазначає, що нажалі більшість вищих навчальних закладів розглядає зміст підготовки майбутніх фахівців як фактичну передачу знань та умінь.

Мета статті – виокремити інноваційні форми професійної фахової підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва.

Виклад основного матеріалу.

Зважаючи на те, що інноваційний процес в освіті – це сукупність послідовних, цілеспрямованих дій, спрямованих на її оновлення, модифікацію мети, змісту, організації, форм і методів навчання та виховання, адаптації навчального процесу до нових суспільно-історичних умов, визначена доцільність впровадження таких методик, значення яких полягає не тільки в активізації творчої пізнавальної діяльності майбутніх вчителів образотворчого мистецтва, підвищенні інтересу до навчання, а й у тому, що завдяки таким процесам створюються умови для формування особистісно значущих гуманістичних цінностей, умінь керувати своїм емоційним станом, створюється комфортне середовище для навчання і виховання особистості [3, с.62].

Дуже часто навчання, пронизане уможлидним змістом, формує лише абстрактне уявлення фахівця про майбутню роботу. Тому в процесі фахової підготовки доцільно дотримуватися таких психолого-педагогічних принципів: добровільної участі майбутніх вчителів образотворчого мистецтва у процесі підвищення професійної майстерності; індивідуальної мотивації та особистої привабливості мети навчальної діяльності;

отримання задоволення від процесу навчання. Реалізація даних принципів є ефективною умовою підвищення рівня фахової підготовки вчителів образотворчого мистецтва.

Навчання майбутніх вчителів образотворчого мистецтва, пов'язане з їхнім професійно-творчим розвитком, потребує вибору активних форм та методів роботи. Разом з тим традиційні форми та методи не можуть бути повністю виключені з педагогічної практики, тому що продуктивне навчання завжди базується на репродуктивному. Але провідне місце в системі методів та форм розвитку та саморозвитку особистості спеціаліста-педагога, на нашу думку, мають зайняти ті, які чітко направлені на підготовку фахівця до професійної діяльності в якості педагога, який професійно здійснює не тільки навчальну, а й художньо-творчу та виховну діяльність засобами образотворчого мистецтва. Зважаючи на те, що вагомий сегмент безпосереднього формування фахової компетенції майбутнього вчителя образотворчого мистецтва визначається у процесі опанування «Методики викладання образотворчого мистецтва» пропонуємо власне бачення застосування деяких інноваційних методів та форм викладання.

Приймаючи до уваги думку В.Д. Гатальського, зазначимо, що ефективність особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя образотворчого мистецтва залежить як від змісту та якості мистецького простору, в якому він перебуває об'єктивно, так і від його «зустрічної активності», тобто прагнення самовдосконалення, саморозвитку та творчого самовираження в професійній діяльності [1, с. 55].

В умовах інтенсифікації сучасного освітнього процесу досягти цього шляхом застосування тільки традиційних засобів навчання неможливо, особливе визнання в даному випадку отримують активні методи, зокрема, тренінги, високий творчий потенціал яких отримав широку підтримку педагогічної і методичної громадськості. Їхнє застосування дозволяє організувати творчу самостійну роботу студентів, пропонуючи завдання пізнавально-пошукового характеру, які б викликали пізнавальний інтерес, вели до певних інтелектуальних ускладнень, створюючи умови для активного і самостійного засвоєння нових знань.

Тренінг як форма навчання має істотні переваги перед іншими формами та видами навчання і вимагає від фахівців не тільки знань, а й умінь застосовувати свої знання у практичній діяльності, що постійно змінюється [5]. Серед переваг, які має тренінг як активна форма навчання перед традиційними методами,

можна визначити такі: під час використання тренінгу процес навчання максимально наближений до реальної практичної діяльності, тренінг є імітаційним методом; тренінг є інтерактивним методом навчання, учасники виступають у тих чи інших ролях і діють відповідно до статусу своєї ролі; тренінг є методом, де спрацьовують механізми групової динаміки, учасники набувають досвіду розробки та виконання колективних рішень, тим самим й відображається можливість самореалізації особистих якостей та здійснюється ефективне позитивне самовираження професійної діяльності; під час тренінгу спеціальними засобами створюється певний емоційний та інтелектуально-пізнавальний настрій, що надає можливість істотно активізувати й інтенсифікувати процес навчання.

Впровадження тренінгових занять з образотворчого мистецтва передбачає процес системного відпрацьовування певних навичок і структурування відповідних знань в учасників цілеспрямовано створеної тимчасової групи. Відпрацьовування таких навичок є більш успішним саме в групі з використанням методик індивідуальної і групової роботи. Групова робота полегшує перебіг процесів саморозкриття, самодослідження і самопізнання; відкриття себе для інших і відкриття себе для самого себе дозволяють зрозуміти себе, підвищити впевненість у собі. Під час занять кожен учасник оточений увагою і турботою, тільки в тренінговій групі він може активно використовувати різні стилі спілкування, засвоювати і відпрацьовувати нові, не властиві йому раніше комунікативні вміння та навички, відчуваючи при цьому психологічний комфорт і захищеність.

Під час тренінгових занять первинний вплив здійснюється не на пізнавальну сферу психіки людини (сприйняття, увагу, пам'ять, мислення), а вихід на неї через емоційно-почуттєву і мотиваційну сфери. Шляхом використання різноманітних тренінгових методів (рольова гра, групова дискусія, вправи з вербальної та невербальної комунікації, тренування певних навичок, зворотний зв'язок та ін.) студент-слухач набуває досвіду переживання певних ситуацій, своїх психічних станів, фіксує та запам'ятовує емоційне забарвлення під час вирішення тих чи інших тренінгових завдань. Отриманий емоційно-почуттєвий досвід піддається інтелектуальній обробці та надійно зберігається у аналогах найбільш стійкої емоційної, а також мовно-логічної та перцептивної (за різновидом сприйняття: зорової, слухової, дотикової та ін.) пам'яті. Внаслідок чого у студента формуються необхідні навички, знання, уявлення, погляди й

цінності, які ним уже сприймаються як власні, а не нав'язані зовні.

Таким чином, одним з провідних факторів підвищення фахової підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва, в контексті інноваційного підходу є динамічність та діалогічність до творчого використання самовираження студента в процесі його професійного становлення, а також прийняття будь-яких нестандартних рішень та можливих спонтанних проявів на шляху до його особистого розвитку. Дані форми навчання сприяють не лише активізації пізнавальної діяльності, але й дозволяють студентові усвідомити й осмислити свої творчі можливості.

За нашими дослідженнями, велике значення для підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва відіграють нестандартні заняття, які викликають зацікавлення в усіх студентів, сприяють інтелектуальному розвитку й моральному вихованню. Нестандартні заняття стимулюють пізнавальну самостійність, творчу активність і ініціативу студента. Виокремимо такий вид нестандартного заняття як майстер-клас, що передбачає підвищення активності та зацікавленості студента. Дана евристична форма проведення заняття формує здатність майбутнього вчителя образотворчого мистецтва чітко формулювати власний задум, визначати шляхи його досягнення та виявляти ефективність проведеної творчої діяльності.

Така форма проведення заняття як майстер-клас розглядається нами як створення атмосфери підтримки та умов для самопізнання, самовиявлення, саморозвитку. Тим самим викладач на даному занятті виступає в ролі координатора навчальної діяльності, спостерігача котрий має можливість стимулювати, провокувати, полегшувати пошук способів вирішення творчої та педагогічної задач.

Проведення майстер-класів є не лише можливістю набути професійних вмінь та навичок, а й реально соціально-психологічне поле, де інтенсивно здійснюється процес ствердження і розвитку професійного «Я» майбутнього вчителя. Таким чином, майстер-клас є поєднанням теоретичних знань із вміннями і навичками є основою формування професіоналізму. Критерієм його розвитку є вміння творчо використовувати набуті знання, а також уміння, навички, вдосконалювати свою майстерність.

Не менш важливою формою інтенсифікації професійної фахової підготовки є самостійна робота. Проте її слід розглядати в системі розвиваючого навчання, оскільки даний процес стереотипно сприймається таким, що виходить

лише з форми організації навчального процесу, а не його сутнісної сторони. Самостійна робота суб'єкта не вичерпується ні фактом відсутності викладача, ні навіть здатністю виконати ті або інші завдання без допомоги викладача. Вона включає більш істотну здатність: без якої-небудь допомоги, свідомо ставити перед собою ті або інші задачі, цілі, планувати свою діяльність і здійснювати її [2, с.152]. Самостійність студентів в навчальній діяльності пов'язана з формуванням у них навиків творчої праці. В компоненти загальних навиків останнього входять: уміння планувати самостійну роботу, раціонально її організувати, здійснювати самоконтроль і уміння працювати в певному темпі.

Сформувати у студента творчу самостійність можливо тільки за умови, якщо студент навчиться долати труднощі в процесі отримання знань, а також на етапі їхнього застосування. Враховуючи роль викладача в організації самостійної роботи, очевидним є і те, що неможливо будувати організацію самостійної діяльності студентів без врахування їхніх потреб.

Підвищення ефективності організації самостійної роботи студентів можна досягти, якщо активно на всіх етапах навчального процесу фахової підготовки використовувати: накопичений в процесі початкових тренінгів, майстер-класів досвід самостійної творчої діяльності в навчанні і майбутній професії; системний підхід до розв'язання поставленої задачі в умовах «стиснутого часу»; творчий потенціал як засіб реалізації професійної майстерності; навчальний тренінг, майстер-клас як спосіб вирішення проблемної ситуації в обмеженому часі, просторі, умовах.

В процесі впровадження таких форм як тренінг, майстер-клас розвивається цілеспрямованість, активність, динамічність і продуктивність мислення, міцність і оперативність пам'яті, прагнення до досконалості і віра в свої сили. З дидактичної точки зору тренінгове навчання (проведення майстер-класів) перспективне тим, що не суперечить сучасним педагогічним теоріям і може стати однією з форм інтегрованого навчання.

Висновки. Таким чином, використання тренінгових методів навчання змінює стереотип традиційного освітнього процесу, коли студент лише відтворює те, про що повідомляється в лекціях. Інноваційні форми професійної фахової підготовки майбутніх вчителів образотворчого мистецтва ефективно забезпечують особистісно-професійне

становлення майбутнього вчителя образотворчого мистецтва на основі внутрішнього художньо-творчого, педагогічного саморозвитку, самовираження, самореалізації шляхом суб'єктивного вибору індивідуальної траєкторії відповідно до стандартів вищої освіти та сучасних потреб мистецької освіти.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Гатальський В. Культурно-образовательное пространство как социально-педагогическая система / В.Д.Гатальський // Педагогіка. – 2009. – № 3. – С. 52-58.

2. Петров А.В. и др. Самостоятельная познавательная деятельность в системе развивающего обучения / Петров А.В., Петрова О.В., Цулая Л.В. // Наука, культура, образование. – № 8/9. – 2001. – С. 150 – 154.

3. Растрігіна А.М. Інноваційний контекст професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта / Алла Миколаївна Растрігіна// Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2014. – Вип. 133. – С.57-64

4. Сліпенька О. П. Підвищення якості самостійної роботи студентів / О. П. Сліпенька, І. В. Коц

[Електронний ресурс] // Гуманізм та освіта. Міжнародна науково-практична конференція. – Режим доступу до ресурсу: <http://conf.vntu.edu.ua/hummed/2006/txt/06sopsrs.php>

5. Швалб Ю. Задачний підхід к побудові навчального тренінгу в ВУЗе / Ю.М. Швалб // Психологічні тренінгові технології у правоохоронній діяльності: науково-методичні та організаційно-практичні проблеми впровадження і використання, перспективи розвитку: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції – Донецьк: ДЮІ, 2005. – С.72-84

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Стрітьєвич Тетяна Миколаївна – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач секцією образотворчого мистецтва та дизайну Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: фахова підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва.